

**Ilona Żeber-Dzikowska, Daria
Reczyńska, Łukasz Cisło**

**Nauczyciel wobec wyzwań
edukacyjnych XXI wieku**

Społeczeństwo. Edukacja. Język 1, 95-104

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ilona Żeber – Dzikowska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Daria Reczyńska, studentka II stopnia studiów UJK
Łukasz Cisło, Instytut Głuchoniemych Warszawa

NAUCZYCIEL WOBEC WYZWAŃ EDUKACYJNYCH XXI WIEKU.

TEACHERS FACING THE CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY EDUCATION.

Streszczenie

Artykuł ten jest odpowiedzią na pytania dotyczące zadań jakie musi wykonać prawidłowo funkcjonujący - skuteczny nauczyciel XXI wieku. Bardzo istotne jest, aby wciąż się doskonalił i gromadził materiały, które umożliwią mu przekazanie uczniom wiedzy w przystępny sposób. Przedstawiona została również rola nauczyciela – wychowawcy. Możliwe jest kształtowanie charakteru uczniów dzięki odpowiednim predyspozycjom, stosowaniu zasad moralnych oraz wpajaniu wychowankom swojej wiedzy o życiu, idei moralnych, etycznych oraz prawdy i dobra. Opisane zostały również rozważania na temat funkcji edukacji w życiu każdego człowieka.

Słowa kluczowe: edukacja, szkoła, przekaz informacji, metody nauczania, nauczyciel, cywilizacja, wychowawca, moralność, uczeń

Abstract

This article is the response to the questions dealing with the tasks that must be performed by the properly functioning - an effective teacher of the 21st century. It is very important that such teacher should still gain extra qualifications and collect the material that will enable to provide students with the knowledge in the accessible way. The role of the teacher - educator was also presented. It is possible to shape the characteristics of students by the use of the appropriate predisposition, moral principles and presenting students with our knowledge of life, the idea of moral, ethical issues as well as the truth and goodness. The reflections on the function of the education in the life of every human being were also described.

Keywords: education, school, providing information, teaching methods, teacher, civilization, educator, morality, student

Wstęp

Szkoła obecnie przypomina bardziej urządzenie zmechanizowane niż miejsce budowania kapitału społecznego i pracy nad rozwojem młodzieży. Jego działanie oparte jest na siatce godzin, której stworzenie a potem funkcjonowanie obwarowane jest licznymi przepisami, sztywnymi normami dokumentowania wszystkich detali. Prowadzenie zajęć

---

wymaga od nauczyciela śledzenia nowych trendów w edukacji, analizowania rynku, obserwowania tendencji i zmian związanych z reformą - jednym słowem tego wszystkiego, co młodzież w swoim języku określa mianem „jazzy”, „trendy” lub „cool”. Ta aktywność poznawcza „bycie na czasie”, nadążanie za zmianami ze strony prowadzącego za zwyczaj przekłada się na młodzież. I odwrotnie, wiedza którą mają uczniowie, jest motywacją dla nauczyciela, by coraz bardziej starał się sprostać ich wymaganiom i oczekiwaniom. Jest to edukacyjny przykład naczyń połączonych i efektu synergii w nauczaniu.

Akceptacja i przyjmowanie „nowego” jako pozytywny aspekt życia są ważne również z uwagi na fakt, że jednym z zadań stawianych dotychczas przed szkołą i nauczycielem jest wychodzić naprzeciw „nowemu”, aktywnie i dynamicznie funkcjonować w otaczającej rzeczywistości, stawiać przed sobą coraz to nowe cele i realizować je. Nauczyciel współczesnego świata ma niejako „nowe” wpisane w codzienną pracę.

Paradoksem jest to, że bardzo często duże zaangażowanie nauczycieli rozbija się o mur uczniowskiej obojętności lub niechęci. Rodzi się uczucie frustracji, powiększa się stres co prowadzi prostą drogą do wypalenia zawodowego.

Nauczyciel wieku XXI – nadzieje, szanse, obawy, wyzwania, wymagania, działania

Wejście w XXI wiek budzi nadzieje i obawy, w związku z ogromnym przyspieszeniem zmian społecznych, kulturowych i gospodarczych. Przed edukacją pojawia się zadanie dostosowania się do zmian społeczeństwa, które stawia jej coraz wyższe wymagania, a szkoła traci powoli monopol na przekazywanie wiedzy konkurując z innymi źródłami informacji, np. mediami czy sektorem rynkowym. Pojawiają się pytania: czy edukacja i nauczyciele potrafią zdefiniować nową rolę szkoły w budowaniu i służeniu społeczeństwu opartemu na wiedzy? Jakie innowacje należy wprowadzić do edukacji, by sprostała oczekiwaniom społeczeństwa wiedzy (Szempruch 2007, 195).

Wśród wyzwań które będą wpływać na kierunki rozwoju edukacji J. Szempruch wymienia: udoskonalenie procesu przepływu informacji, wzięcie pod uwagę nowych wyzwań, które pojawiają się przed państwami narodowymi, likwidacja społecznego wyłączenia, budowa społeczeństwa obywatelskiego, dobrobytu, przełamanie braku oraz asymetrii informacji, łagodzenie ułomności rynku przez interwencje państwa sprzyjające rozwojowi rynków i konkurencji (Tamże, 195).

Przeciwstawiając się tym wyzwaniom należy połączyć nowe metody pedagogiczne z wnikliwą analizą przemian społeczno - ekonomicznych i teorią organizacji. Tworzenie społeczeństwa wiedzy wymaga upowszechnienia nowych podstawowych umiejętności i postaw, zapewnienia znacznie szerszego dostępu do edukacji, zwłaszcza ustawicznej oraz stosowania ochronnych strategii społecznych (Tamże, 195).

Tutaj nasuwa się myśl, że to właśnie nauczyciele w pierwszej kolejności powinni być świadomi wyzwań edukacyjnych oraz oczekiwań społecznych skierowanych pod adresem edukacji a tym samym szkoły.

Wyniki badań funkcjonowania zawodowego nauczycieli skłaniają do wniosku, że na ogół posiadają oni niewiele solidnej wiedzy pedagogicznej na temat „co działa”, a swoją bazę wiedzy tworzą w oparciu o doświadczenie zawodowe zebrane w klasie i dyskusje z współpracownikami. Charakteryzuje ich posługiwanie się prostym słownictwem bez sto-

sowania fachowych pojęć oraz konceptualna prostota. W zachowaniu kierują się częściej impulsem niż przemyśleniami. Mają tendencje do pracy w zindywidualizowanym zespole: jeden nauczyciel z grupą uczniów. Sztuka nauczania zdominowana jest przez „uczenie się na błędach” i samodoskonalenie nauczycieli, którzy nie zawsze prowadzą refleksję nad własną pracą. W konsekwencji wiedza ich bogata jest w doświadczenie osobiste ale uboga w wiedzę skodyfikowaną. Bardzo niewielką część ich wiedzy stanowi wiedza kolektywna – większość wiedzy zamknięta jest w głowach ich właścicieli (Tamże, 195).

Nauczyciele zwykle nie zdają sobie sprawy, że wytwarzają wiedzę, projektują otoczenie, pracują z wykorzystaniem różnorodnych materiałów i metod, organizując przestrzeń edukacyjną w wymiarze: metodycznym, mentalnym, interpersonalnym, i wykształcają umiejętności i strategię postępowania odpowiadającą zróżnicowanemu i zintegrowanemu zestawowi schematów myślowych. Ważnym zadaniem więc jest kodyfikacja tej wiedzy oraz umiejętność jej przekazywania, popularyzacji i innowacyjnego zastosowania (Tamże, 195).

Następnym wyzwaniem które stoi przed nauczycielem jest uświadomienie sobie powiązań sieciowych wewnątrz szkoły i zewnętrznych powiązań z innymi organizacjami i placówkami oświatowymi. Należy pomóc mu w poznaniu potencjalnej wartości umocnienia tych sieci i ich stosowania w celu tworzenia, upowszechniania i wykorzystywania profesjonalnej wiedzy.

Nauczyciele chętnie dzielą się swoimi doświadczeniami i dyskutują nad różnymi pomysłami, ale ważne jest aby wiedza jednego nauczyciela stała się informacją dla innego i stała się dla niego wiedzą osobistą, którą zastosuje w praktyce. Często konsultują próby rozwiązania różnych problemów, które pojawiają się w czasie realizacji procesu edukacyjnego.

Wobec tych ciągłych, szybko następujących po sobie zmian, które niesie za sobą rozwój cywilizacji wymagania wobec współczesnego nauczyciela bardzo wzrosły. W świecie złożonej i zróżnicowanej edukacji od nauczyciela oczekuje się większych kompetencji, predyspozycji i możliwości.

Dzisiejsze wymagania wobec nauczyciela – przedmiotowca to złożony układ wiadomości i umiejętności. Nauczyciel bowiem musi być w stanie osiągać sukcesy edukacyjne z większą i bardziej zróżnicowaną grupą uczniów niż miało to miejsce w czasach, kiedy osiągnięcia edukacyjne nie miały tak istotnego znaczenia dla zaangażowania i udziału w życiu społecznym.

Swobodne poruszanie się nauczyciela w świecie oczekiwań nakładanych na niego przez sytuacje zewnętrzne, a także wynikających z prawidłowości związanych z rozwojem uczniów / społecznym, poznawczym, emocjonalnym i.t.p./ wymaga nie tylko stosownych umiejętności, lecz także dużego zasobu specjalistycznej wiedzy. Wielu pedagogów zajmujących się kształceniem nauczycieli zastanawiało się nad kanonem wiedzy niezbędnej do realizacji nauczycielskich zadań. Jednocześnie wiedza stanowiąca teoretyczne podstawy działań podejmowanych w klasie szkolnej wydaje się być najbardziej złożonym problemem związanym z przygotowaniem i rozwojem zawodowym nauczycieli. Zwrócono uwagę na relacje pomiędzy praktyką i teorią nie dostarczającą wiedzy, która mogłaby być bezpośrednio przetwarzana na reguły działania możliwe do zastosowania w praktyce klasowej. Jej wartość sprowadza się raczej do stymulowania filozoficznej autorefleksji pomagającej nauczycielowi w transformacji sposobów reprodukcji istniejących wartości i przekonań (Kawecki 2009, 8).

Praktycznym celem tej teorii pedagogicznej była racjonalizacja nauczycielskich sposobów myślenia i dążenie do uczynienia ich bardziej refleksyjnymi. Zdaniem Cz. Banacha (2010) nowoczesna koncepcja edukacji nauczycielskiej polega na uzyskiwaniu wielości i komplementarności różnych kompetencji, takich jak: poznawcza, językowa, wartościująco –komunikacyjna, interpersonalna kulturowa, życiowego doradztwa, praktyczno - moralna i techniczna. Różne koncepcje i modele edukacji nauczycielskiej powinny wynikać z wiedzy pedantologicznej i doświadczeń praktycznych oraz z wizji i planów długofalowej reformy systemu edukacji w Polsce, a także oczekiwań społecznych szkoły i uczelni (Tamże, 48).

Wobec powyższych rozważań, pojawia się następne wyzwanie w edukacji nauczycieli: uczynić przyszłych nauczycieli zdolnymi przyjąć to, czego nauczyli się o kształceniu i użyć tego samodzielnie w różnych sytuacjach, w których się znajdują i umożliwić im jako nauczycielom stosowanie praktycznego rozumowania. Nauczyciele powinni formułować zamiary i opierać je na zmodyfikowanych przekonaniach i doświadczeniach. Największym zadaniem edukacji nauczycielskiej jest umożliwienie dokonywania tych modyfikacji w sposób racjonalny. Uczelnie powinny kształcić nauczycieli posiadających umiejętności analizy krytycznej ramach umysłu o szerokiej i głębokiej wiedzy.

Trudno w zawodzie nauczycielskim określić końcową postać kwalifikacji, gdyż rozwój nauczyciela wpisuje się w jego zawód. Wydaje się oczywiste, że miarą wartości kształcenia jest przygotowanie nauczyciela do rozwoju zawodowego w toku pracy. Tak więc przygotowanie do pracy w zawodzie nauczycielskim powinno obejmować dwie formy kształcenia. Pierwsza to kształcenie, które ma przygotować do podjęcia zadań zawodowych, do rozpoczęcia – praktykowania w klasie szkolnej – pod okiem doświadczonego nauczyciela. Druga, równie ważna to przygotowanie do rozwoju zawodowego.

Kierowania i organizowania procesu kształcenia nie można zakończyć na w okresie studiów wyższych, gdyż od nauczyciela wymaga się poszukiwań własnych. Warunkiem podstawowym powodzenia w tych poszukiwaniach jest to, by każdy kandydat na nauczyciela przeżył sam w szkole wyższej ów proces aktywnego uczenia się. Bardzo więc ważne jest rozwijanie i ugruntowanie nauczycielskich kompetencji co umożliwi doświadczenie praktyczne w zawodzie i krytyczna nad nim refleksja. Nauczyciel powinien sam szukać nowoczesnych rozwiązań, nowości. wprowadzać innowacyjne formy, metody aby zaciekawić, zainteresować i nauczyć.

Kompetencje zawodowe nauczyciela a jego profesjonalna świadomość

M. Kocór (2010) stwierdza, że kompetentny nauczyciel powinien być przygotowany wszechstronnie do swej trudnej, dziś niedookreślonej roli zawodowej. Stąd należy głównie postawić w edukacji nauczycieli na ich postawy i umiejętności, których fundamentem są określone predyspozycje i szeroka wiedza: ogólna o świecie, merytoryczna, i psychologiczno- pedagogiczna. Na oczekiwane, pożądane kompetencje zawodowe nauczycieli składają się zatem: wiadomości, umiejętności i cechy osobowości, które ułatwiają rozumienie otaczającej ich rzeczywistości społeczno – wychowawczej i swojej w niej roli, motywują do ustawicznych zmian i rozwoju, samokształcenia się i samo - kształtowania.

Wykorzystanie tych trzech komponentów wiedzy /ogólnej, merytorycznej i psychologiczno - pedagogicznej/ w praktyce wiąże się z umiejętnościami kompetentnego nauczyciela, do którego należą: umiejętności komunikacyjne, kierownicze i społeczne (Tamże, 181).

Aby możliwy był stały rozwój kompetencji zawodowych i dążenie do zawodowego profesjonalizmu musi wystąpić poczucie autonomii, optymistyczne nastawienie do zawodu, krytycyzm, otwartość, elastyczność oraz związana z nimi odpowiedzialność i gotowość do zmian.

Pracy nauczyciela towarzyszą również zagrożenia i niepokoje. Wizerunek współczesnego nauczyciela bywa często wewnętrznie rozdarty. Często nauczyciel to osoba w pełni odpowiedzialna za działania podejmowane w przestrzeni edukacyjnej, innowator z wyobraźnią i pomysłowością, aktywny uczestnik procesu przemian społeczno - kulturowych rozumiejący znaczenie tego kim jest, co robi, jak działa, kim się staje, w świecie jakich wartości funkcjonuje. Częste stawianie pytań dotyczących własnej osoby w kontekście pełnionych ról społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem roli nauczyciela pozwala na świadome kształtowanie tego wizerunku.

Jednakże, jak zauważa D. Klus - Stańska, profesjonalnej świadomości nauczyciela nie sprzyja:

- powierzchowność analiz aktywności szkolnej tak własnej, jak i uczniów, przejawiająca się w koncentracji na zewnętrznych zachowaniach i zewnętrznych atrybutach nauczania i uczenia się,
- niespójność deklaracji i działań nauczycieli, co oznacza życzeniowy charakter diagnozowania własnej pracy przez nauczycieli oraz wysoka tolerancję na jawne sprzeczności między zamierzeniami a podejmowaną aktywnością,
- inercyjność technik działania, wyrażająca się w bezwładnym powracaniu do stosowanych wcześniej sposobów pracy, mimo chęci odejścia od nich i zanegowania ich trafności (Stawinoga 2010, 406).

W większości każdy nauczyciel poszukuje indywidualnej drogi rozwoju, co wymaga od niego dokonywania wyborów oscylujących między stabilnością a zmianą, konformizmem a autonomią, ideałem a możliwościami. W obecnym czasie wiadomo, że rola nauczyciela bywa deprecjonowana. Trudno sprostać wymaganiom czasów, w których trzeba żyć i pracować, a etos zawodu nauczycielskiego wydaje się, że odszedł już bezpowrotnie, choć do końca warto wierzyć, że jeszcze powróci. Nie pamięta się już, że bycie nauczycielem zakłada świadomość powołania misji i pasji. W różnych ujęciach roli nauczyciela nie może zabraknąć chwili na osobistą refleksję.

Renata Stawinoga (2010) rozważa temat dotyczący refleksyjnego nauczyciela podkreśla, iż sama refleksja profesjonalna jest uznawana za jedną z podstawowych kompetencji nauczyciela. Swym zakresem obejmuje umiejętność rozważania zmian społeczno-kulturowych i ich skutków dla komunikacji pedagogicznej oraz zdolność analizowania i oceniania własnej działalności pedagogicznej. Ten rodzaj dialogu myślowego z samym sobą wydaje się dziś szczególnie potrzebny. Bazując na serii wnikliwych pytań i odpowiedzi dialog ten pozwala na poznanie, badanie i zmianę własnej praktyki, widzianej w szerszym kontekście społeczno - kulturowym, co w konsekwencji prowadzi do samorozwoju. Stawanie się refleksyjnym nauczycielem to nieustannie trwający proces. Praca nauczycielska zakłada refleksję w działaniu, ustawiczną konfrontację dziejących się

---

zdarzeń z intencją i zamysłem nauczyciela – wychowawcy zakładającą jedność, komplementarność myślenia i działania i refleksje nad działaniem. Refleksyjność powinna przenikać wszystkie etapy intencjonalnej działalności nauczyciela, a on sam powinien być świadomy faktu, iż podejmowane przez niego działania niosą ze sobą określone konsekwencje, są one bowiem ingerencją w rzeczywistość indywidualną / ucznia/ i w rzeczywistość społeczną / kulturowy świat znaczeń (Kocór 2010, 181).

Wielokierunkowość i wielowymiarowość nauczyciela refleksyjnego i jego ucznia w przestrzeni edukacyjnej

Analizując powyższe rozważania należy podkreślić, iż wielokierunkowa i wielowymiarowa refleksja wydaje się nieodłącznym atrybutem prawidłowego funkcjonowania nauczyciela i ucznia w przestrzeni wspólnych doświadczeń, doznań, przeżyć i emocji. Wrazem tego jest partnerstwo, charakteryzujące się autonomią poznawczą, komunikacyjną opartą na dialogu, udziałem w projektowaniu, realizacji i ewaluacji procesu kształcenia.

Jak wynika z dotychczasowych ustaleń i nieustannie podejmowanych eksploracji, nauczyciel refleksyjny to taki nauczyciel, który:

- uważa siebie jako partnera ucznia w przestrzeni edukacyjnej,
- ma zaufanie do wiedzy uczniów, ich kompetencji umiejętności zdobytych poza szkołą,
- stwarza okazje do swobodnego porozumiewania się, preferuje tu dialog,
- projektuje działania edukacyjne, szuka spójności i powiązań między nimi,
- stwarza warunki do wielostronnej aktywności uczniów w przyjaznej, działającej na zmysły przestrzeni edukacyjnej,
- obserwuje, analizuje, interpretuje zachowania uczniów, trafnie odczytuje ich intencje i odpowiada na nie na miarę swych możliwości,
- analizuje przebieg procesu kształcenia, poszczególnych zajęć czy sytuacji dydaktycznych,
- dokonuje oceny osiągnięć uczniów i krytycznej analizy efektów własnego działania,
- wprowadza korekty do planu postępowania dydaktyczno – wychowawczego (Kocór 2010, 181).

Wskazuje to na ogromną potrzebę zwrócenia się ku kształceniu nauczycieli, aby mogli podołać wyzwaniu w kształtowaniu pożądanych postaw społecznych.. Nauczyciel również musi nauczyć się tak kierować swe wysiłki, by aktywizować społecznie swoich uczniów.

Kluczową rolę w walce z wyzwaniami współczesnego nauczyciela mają kompetencje emocjonalne nauczyciela o których już częściowo wspominałam. Odpowiednio wykształcone kompetencje emocjonalne są konieczne osobom, które wykonują prace wymagającą cierpliwości, zaangażowania, czasu, i zrozumienia innych. Mają one zatem szczególne znaczenie dla osób, które pracują w szeroko rozumianym sektorze edukacji.

Kształtowanie kompetencji emocjonalnych może zaowocować odpornością i umiejętnością radzenia sobie z sytuacjami trudnymi oraz przyczynić się do niesienia pomocy innym, zdobycia kontroli nad działaniem i wytrwałości w realizacji zadań, pokonywania rozczarowań i podejmowania różnorodnych wyzwań. Kompetencje emocjonalne mogą pomóc w:

- doskonaleniu zdolności rozumienia i odczuwania stanów emocjonalnych innych osób,
- lepszym rozumieniu osób o złożonej osobowości,
- rozpoznawaniu potrzeb osób uczących się, np. uczniów i studentów,
- zdobyciu wiedzy i umiejętności potrzebnych w radzeniu sobie z trudnymi zachowaniami.

Ważne jest to, aby nauczyciele mieli świadomość własnych wartości, postaw, w celu nawiązania bardziej pozytywnych relacji z uczniami. Umiejętność kształtowania kompetencji emocjonalnych oraz zaspokajania potrzeb uczniów ze szczególnym uwzględnieniem czynników kulturowych i relacji międzyludzkich pomaga nauczycielowi rozwijać pozytywne, integracyjne środowisko nauczania, z korzyścią zarówno dla ucznia, jak i nauczyciela. Grono pedagogiczne powinno wykazać się odpowiednim poziomem umiejętności, aby móc wdrażać społeczne i emocjonalne aspekty nauczania w swoich szkołach. Nauczyciel, który posiada kompetencje emocjonalne i zna środowisko uczniowskie jest dobrze przygotowany do tego, zarządzać zachowaniem uczniów i poprawić ich wyniki w nauce (Madalińska-Michalak, Góralska 2012, 110).

Należy podkreślić, że praca nauczyciela jest zawsze w określonym kontekście społeczno - kulturowym. Współcześnie potrzeba nam nauczyciela rozumiejącego kierunki przemian i uczestniczącego w nich, co oznacza odejście od roli nauczyciela ograniczonego do klasy szkolnej na rzecz usytuowania go w szerszej perspektywie kulturowej. Nauczyciel stosujący podejście opierające się na kompetencjach emocjonalnych umie nawiązać pozytywne relacje z uczniami przełamywać ograniczenia uczniów oraz kształtować ich pozytywne postawy do nauki. Nauczyciel doświadcza też poczucia dumy z własnych osiągnięć w miarę jak uczniowie coraz bardziej angażują się w naukę.

Edukacja we współczesnym świecie

Wiek XXI będzie wiekiem zmiennym, pełnym napięć, które pojawiają się między tym co globalne, a tym, co lokalne, między tym co uniwersalne, a tym, co jednostkowe, a także między tradycją a nowoczesnością. Współczesność wymaga nowego myślenia i działania zespołowego i wielostronnie uwarunkowanego, większej mobilności zawodowej i geograficznej, a w konsekwencji systematycznego i efektywnego uczenia się przez całe życie (Rogalska - Marasińska 2009, 218).

Podsumowanie

Na podstawie powyższych rozważań warto podkreślić, iż niezbędna jest edukacja, w której ludzie będą umieli kierować procesami rozwoju cywilizacji. Dzisiaj ważnym zadaniem edukacji winno być odrodzenie człowieka pod względem intelektualnym, emocjonalnym i kulturowym a także kształtowanie jego osobowości jako wartości podstawowej w procesie edukacji permanentnej, trwającej przez całe życie. Ideą wydaje się człowiek – nauczyciel twórczy, kształtujący siebie i otaczający świat, poszukujący harmonii pomiędzy przyrodą a własnym życiem. We współczesnym świecie życie wymaga więk-

---

szego wysiłku niż kiedyś, co oznacza konieczność innego, lepszego kształcenia, przygotowania do aktywnego uczestnictwa w świecie społecznym i przyrodniczym. Świat uległ skurczeniu, bo dziś coraz częściej mówi się o „naszej planecie” globie. Wynika stąd, że współczesny nauczyciel to profesjonalista przygotowany merytorycznie, pedagogicznie, psychologicznie oraz metodycznie. Powinien być źródłem wiedzy i estetycznych wartości oraz doświadczenia społecznego i życiowego w zmieniającym się świecie.

To nauczyciel wyzwala aktywność uczących się i wspomaga ich rozwój. Wykaz kompetencji, praw i powinności nauczycielskich jest bardzo obszerny, ponieważ to właśnie nauczyciel jest głęboko zaangażowany w zmiany rozwojowe szkoły i edukacji oraz kultury i życia społecznego (Rogalska - Marasińska 2009, 218). Tak bardzo zatem ważne jest odpowiednie przygotowanie nauczycieli do zawodu pod względem odpowiednich kompetencji, przygotowania merytorycznego, praktycznego aż wreszcie pod kątem wrażliwości emocjonalnej.

Podsumowując powyższe refleksje zasadnym jest zaakcentowanie jak zwrócenie uwagi, iż prawidłowo funkcjonujący - skuteczny nauczyciel posiada bogatą osobowość, w której to co zostało zaszczerpione w czasie jego edukacji przez obowiązujący system kształcenia nauczycieli, ciągle doskonalili w czasie samokształcenia, gromadzi i kształtuje. Od tej bogatej osobowości zależy tak bardzo wiele. Prawidłowo funkcjonujący - skuteczny nauczyciel nie tylko zna swój przedmiot, jest sumienny w pracy, ale przede wszystkim kształtuje charakter dzieci i młodzieży. Oddziaływanie wychowawcze wymaga od nauczyciela pewnych specjalnych dyspozycji, odpowiedniej osobowości, a warunkiem dobrego wychowania jest wpływ doskonałego wychowawcy, stosującego w życiu zasady, które uświadamiają wychowankom: swoją wiedzę o świecie, normy społeczno-moralne i etyczne czyli ideały prawdy, dobra i piękna. Taki nauczyciel posiada potrzebę doskonałości, poczucie odpowiedzialności i obowiązku, i odwagę moralną, a pobudką do działania jest sam uczeń, a celem jest trwale i głębokie oddziaływanie i urobienie jego wewnętrznej istoty, przekonań i woli.

Przy rozważaniach, jaki powinien być prawidłowo funkcjonujący – skuteczny, dobry, nowoczesny nauczyciel nie można zapomnieć i wielu zagrożeń współczesnego świata.

Nauczyciele chociaż oddani swojej pracy – wypalają się, realizując swoje zadania w sposób nieodpowiadający potrzebom psychicznym i rozwojowym uczniów. W zamian za zaangażowanie spotykają się z oporem i agresją uczniów oraz niezrozumieniem ze strony ich rodziców. Osamotnieni, niedoceniani, wiedną, nie mogąc udźwignąć brzemienia, które przypisała im tradycja – podawania, nauczania, wyręczania, oceniania pouczania, świecenia wzorem i przykładem. Zauważyć trzeba, że w tradycyjnym warsztacie nauczyciela mało jest miejsca na współdziałanie, współpracę, wspieranie, organizację i inspirację – które powinny stanowić podstawę i rdzeń jego obowiązków zawodowych. Wiemy że warunkiem nauczycielskiej skuteczności jest duża motywacja i dobra samoocena bo tylko wtedy można podjąć trud zmierzenia się z potrzebami uczniów i mieć odwagę być dla nich osobami znaczącymi. Wydaje się oczywiste, że nauczyciel który nie zna przestrzeni rywalizacji, konkurencji, odpowiedzialności w podejmowaniu decyzji w warunkach wysokiego ryzyka nie nauczy tego swoich uczniów.

Rywalizują ze sobą nauczyciele w szkołach, rywalizują ze sobą szkoły, rywalizują ze sobą uczniowie, a do tego dochodzą jeszcze ambicje rodziców. Znika rola rady pedagogicznej w jej wspólnej odpowiedzialności za proces nauczania

i wychowania. Współczesny nauczyciel nie jest przygotowany do budowania kapitału społecznego, jakim jest współpraca, zaufanie, współodpowiedzialność. Wielu nauczycieli stało się osobami bez przekonania wykonującymi swój zawód. Nigdy nie brakowało ludzi sfrustrowanych, wypalonych, przegranych. Można powiedzieć, zatem o zaniku ukształtowanego przed laty modelu zawodu nauczycielskiego, zaniku utrwalonej w tradycji wizji nauczyciela.

Maria Kocór podkreśla, iż błędnie zaplanowane i narzucone reformy niszczą chęć i zapał nauczycieli do pracy oraz wywołują długotrwały stres i frustrację. Przy braku odpowiednich kompetencji mogą prowadzić do wypalenia zawodowego nauczycieli, którzy między sobą rywalizują o prace i stopień awansu zawodowego oraz nie mają na tyle własnych sił i wsparcia z zewnątrz, aby podołać wszystkim obowiązkom (Kocór 2010, 189,190). Zwraca uwagę na konieczność położenia większego nacisku na kompetencje społeczne, postawy zawodowe i kulturę pedagogiczną przyszłych nauczycieli, motywowanie ich do ciągłej pracy nad sobą i rozwoju. Autorka widzi tu konieczność:

- doceniania roli nauczyciela zarówno przez władze oświatowe, jak również przez uczestników procesu edukacji – uczniów i rodziców oraz odpowiedniego wynagrodzenia za pracę oraz stawiania im jasnych i realnych wymogów,
- zaniechania nieudolnych eksperymentów na oświacie, na uczniach i na nauczycielach,
- systematyczność dopełniania przez nauczycieli wiedzy, rozwijania umiejętności i wymiany zawodowych doświadczeń między szkołami i kadrą pedagogiczną.

Nauczyciele potrzebują przede wszystkim zrozumienia i wsparcia, stabilizacji i spokoju zawodowego, aby pracować lepiej i wydajniej. Na podstawie postulatów i oczekiwań kadry nauczycielskiej można wysunąć wniosek, że przyszli nauczyciele nie uzyskują w trakcie odbywania studiów odpowiedniego przygotowania do pracy dydaktyczno-wychowawczej. Napotykać pracując w zawodzie liczne trudności z samodzielnym planowaniem i organizowaniem procesów kształcenia, wychowania i opieki, oraz kompetentnym wykonywaniem zawodowych ról i obowiązków.

Słabo przygotowani i wspierani nauczyciele tracą wiarę we własne siły, nie są zdolni do rozwijania kompetencji zawodowych, stawania się profesjonalistami a to skutkuje niepowodzeniami szkolnymi, poczuciem rozczarowania, niemocy a przez to obniżeniem aktywności zawodowej.

Warto też podkreślić, że kształtuje się społeczne przekonanie o tym, że ewolucja zawodu nauczycielskiego i zmiany spostrzeganego obrazu nauczycieli przebiegają w kierunku budzącym niepokój. Wizerunek tej grupy zawodowej jest bardzo różnorodny. Budujący jest fakt, że jest wielu nauczycieli, którzy wbrew wszystkim przeciwnościom pracują nad swoimi kompetencjami i doskonaleniem własnej osobowości, osobowości nauczyciela, który kocha i rozumie dziecko i młodzież. Jest wielu, którzy mają elastyczny umysł, są zawsze przygotowani na nowe sytuacje, nowe wyzwania, patrzą na edukacyjne wyzwania kreatywnym okiem. Należy pamiętać, że to nie środki techniczne, pomoce naukowe, reformy kształcenia będą podstawą przyszłej edukacji XXI wieku lecz podstawą będzie zawsze prawidłowo funkcjonujący, doskonały, dobry, solidny, rzetelny oraz z wartościami nauczyciel.

Bibliografia

1. Banach Czesław 2010. „ Myśli o potrzebie i sposobach reformowania edukacji w Polsce ” W *Dialog o edukacji wobec zmian w globalizującym się świecie* pod red. Karpińska Anna, s. 47 - 55. Białystok: Trans Humana.
2. Kawecki Ireneusz 2009. *Rzecz o wiedzy nauczycielskiej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
3. Kocór Maria 2010. „Oczekiwane kompetencje zawodowe nauczycieli” W *Profesjonalizm w opiece, wychowaniu i pracy socjalnej. Konteksty polsko-słowacko-czeskie* pod red. Gruca - Miasiak U., Tokarowa A., Lukac E., s. 181 - 190. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
4. Madalińska-Michalak Joanna i Górska Renata 2012. *Kompetencje emocjonalne nauczyciela*. Warszawa: Wolters Kluwers Polska SA.
5. Stawinoga Renata 2010. „Refleksyjny nauczyciel - partnerem ucznia w przestrzeni edukacyjnej” W *Dialog o edukacji* pod red. Karpińska Anna, s. 406 – 413. Białystok: Trans Humana.
6. Szempruch Jolanta. 2007. *Planowanie rozwoju szkoły*. Lublin: Trans Humana.
7. Rogalska - Marasińska Aneta (red.), 2009. *Nauczyciel wobec szans i zagrożeń edukacyjnych XXI wieku*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.